

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ЦІН НА РИНКУ ЗЕРНА

Анотація. В статті досліджені основні аспекти формування цін на ринку зерна в Україні та визначені основні напрямки підвищення рівня їх конкурентоспроможності.

Постановка проблеми. Природно-кліматичні умови та родючі землі України сприяють вирощуванню зернових культур і дозволяють отримувати високоякісне продовольче зерно, в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу. Зернове господарство України є стратегічною і найбільш ефективною галуззю народного господарства. Зерно і вироблені з нього продукти становлять основу продовольчої безпеки держави.

Україна належить до провідних держав-зерновиробників світу. Зерну в Україні традиційно належить пріоритетне значення в забезпеченні продовольчої безпеки країни, воно слугує сировинною базою для виготовлення ряду промислових товарів, належить до важливих джерел створення кормових ресурсів, має велике значення у формуванні експортних поставок продовольчих товарів держави. Зерно пшениці - найважливіший сільськогосподарський об'єкт міжнародної торгівлі.

В процесі розвитку ринкових відносин доповнюється і видозмінюється сукупність факторів, що мають свій вплив на формування цінових тенденцій в аграрному секторі. Являючись одним з основних складових продовольчої безпеки держави ринок зернових, а точніше чинники, що визначають цінову ситуацію на ньому, знаходяться під постійною увагою операторів ринку, науковців, органів державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців проблема процесу ціноутворення у галузях сільського господарства є досить актуальною. Найбільш ґрунтовно її досліджували такі науковці-аграрники як: О.М. Шпичак, З.П. Ніколаєва, В.Ю. Протасов, І.І. Лукінов, Б.Й. Пасхавер,

Л.М. Худолій, Т.В. Ярославська, І.В. Кобута. На нашу думку, більш глибокого дослідження вимагає ринок зернових на сучасному етапі. Формування більш виваженої цінової політики на цьому ринку як на рівні підприємства, так і на державному рівні неможливе без визначення та аналізу чинників, що впливають на формування цін на зерно та визначають цінову динаміку цього виду продукції.

Ціль роботи. Виявити фактори, що формують цінові тенденції на зерновому ринку України на сучасному етапі та дослідити їх розвиток і вплив на цінову ситуацію на ринку зерна.

Виклад основного матеріалу. Зерновий ринок являє собою систему товарно-грошових відносин, що виникають між його суб'єктами в процесі виробництва, зберігання, торгівлі та використання зерна на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації зерна та визначення цін, а також державного контролю за його якістю та зберіганням. Суб'єктами ринку зерна є товаровиробники зерна, підприємства по зберіганню зерна, суб'єкти заставних закупок зерна та проведення інтервенційних операцій, акредитовані біржі та інші.

Виробництво зерна залишається провідним у рослинництві. Витрати на виробництво зерна складають біля 18-29% загальних витрат сільськогосподарських підприємств і 30-50 % витрат рослинництва. У виручці від реалізації на зернові припадає 18-31% у загальному обсягу та 40-60 % від виручки рослинництва.

Формуючи ціну власної продукції сільськогосподарський товаровиробник закладає у неї всі витрати пов'язані із виробництвом і реалізацією. На рівні підприємства на першому етапі ціноутворюючим фактором являються виробничі витрати та очікуваний дохід. Найвагомішими статтями витрат сільськогосподарських підприємств при вирощуванні зерна являються закупівля мінеральних добрив та нафтопродуктів.

Зокрема у 2010 р. при виробництві пшениці їх питома вага склала відповідно 20 та 16 %. Незначна кількість коштів товаровиробників

залишається на придбання техніки, частка амортизаційних відрахувань становить (6%), що свідчить про зношеність основних засобів у сільськогосподарських підприємствах. Вийшовши на ринок зі своєю продукцією, де формування ціни відбувається під дією попиту та пропозиції, товаровиробник через її рівень здійснює оцінку власної господарської діяльності, конкурентоспроможності виробленої продукції.

Особливістю зернового господарства є те, що формування пропозиції на ринку зерна перебуває у значній залежності від погодних умов. Нестабільність у валових зборах зернових спричинених погодними факторами, що в свою чергу впливає з низького рівня ресурсного забезпечення зернового виробництва, зумовлює нестабільність надходження продукції на ринок. За умов низького рівня пропозиції зерна ринкова ціна зростає, підвищуючи тим самим дохідність зернового виробництва.

Реалізуючи власне зерно на ринку сільськогосподарські товаровиробники найбільше співпрацюють з зернотрейдерами, які у структурі каналів реалізації зазначені як "інші канали". Через посередників проходить біля 80-90 % вироблених аграріями зернових. Найбільше ці структури займаються пшеницею та кукурудзою, їхня частка у загальній реалізації зазначених культур складає відповідно 79 та 88 % (табл. 1).

Таблиця 1

Структура каналів реалізації окремих видів зернових культур
сільськогосподарськими підприємствами, %

Канали реалізації	Пшениця	Жито	Ячмінь	Кукурудза
Реалізовано - всього	100	100	100	100
У тому числі:				
переробним підприємствам (включаючи елеватори)	3,4	8,4	3,1	5,3
населенню в рахунок оплати праці	1,1	1,1	1,2	0,4
пайовикам в рахунок орендної				

плати за землю та майнових паїв (часток)	8,9	3,1	10,8	2,3
на ринку, через власні магазини, ларки, палатки	7,3	11,1	7,8	3,7
за іншими напрямками	79,3	76,3	77,1	88,3

Слід відмітити, що питома вага посередників у торгівлі зерном протягом останнього десятиліття постійно зростає. Займаючи таку частину первинного ринку, зернотрейдери, які є більш монополізованими ніж сільськогосподарські товаровиробники, мають значний вплив на формування сезонної ціни.

Ще одним фактором, що формує цінові тенденції на вітчизняному зерновому ринку, на нашу думку, є стрімкий розвиток його експортної складової. Починаючи з 2005 р. обсяги експорту різко зросли та в подальшому практично не втратили свої позиції. З України щорічно вивозилося понад 11 млн тонн зерна (за виключенням періоду дії експортних квот). У 2010 р. обсяги експорту сягнули 25,7 млн тонн, що у 1,6 рази перевищує рекордні показники минулих років та складає 56% від валового збору зерна. Низька ємність внутрішнього зернового ринку та значні обсяги експорту, чому безумовно сприяють рекордні урожаї, посилили залежність від світових цінових тенденцій. Показовим є той факт, що в окремі роки у ціновій динаміці вітчизняного ринку були відсутні традиційні сезонні зниження.

Нівелювання сезонних коливань безумовно є позитивним фактом, проте його природою була не виважена маркетингова політика сільськогосподарських товаровиробників, а стрімке зростання цін на світовому ринку зерна. Обвалення цін у 2008 р. зумовлене великими обсягами пропозиції як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, а також кризовими

явищами в економіці, призвели до втрати сільськогосподарськими товаровиробниками значної частини прибутку.

Світові ціни на пшеницю, кукурудзу і ячмінь з початку вересня 2011 знизилися на 40-45 доларів за тонну, що призводить до подальшого зниження цін на зернові культури в Україні. При цьому наявність експортного мита на зерно і невідшкодування ПДВ при його експорті додатково погіршують ситуацію для виробників зерна.

За даними Асоціації "Український клуб аграрного бізнесу" (УКАБ), виробнича собівартість зернових у 2011 році визначається на рівні 1000-1250 грн. за тонну, а повна собівартість з урахуванням витрат на зберігання, адміністративних витрат і обслуговування кредитів досягає 1250-1400 грн./т. При цьому ціни на зерно становлять лише 1350-1550 грн./т, і тенденція до зниження триває. Більш того, виручених від реалізації зерна коштів не вистачить для фінансування вирощування зерна врожаю 2012 року, з урахуванням подорожчання матеріально-технічних ресурсів, яке відбувається з осені минулого року.

Українські аграрії, не одержуючи прибутку від виробництва зерна, здійснювали реалізацію олійних культур, що спровокувало обвалення цін на ринку соняшнику і сої. В результаті, сільгоспвиробники втрачають не менш як 20% від власних доходів.

Наявність експортних мит і невідшкодування ПДВ при експорті є безпрецедентною комбінацією, якої немає в жодній галузі економіки. Така політика означає, що держава не зацікавлена в розвитку виробництва зерна і збільшенні його експорту.

В Україні з 1 липня 2011 року діє експортне мито на пшеницю і суміш пшениці та жита у розмірі 9%, але не менш як 17 євро за тонну, на ячмінь - 14%, але не менш як 23 євро/тонну, на кукурудзу - 12%, але не менш як 20 євро/тонна.

В УКАБ висловили надію, що вже найближчим часом експортні мита на зерно будуть скасовані. Експерти асоціації відзначають, що ситуація на ринку

зерна з моменту введення експортних мит докорінно змінилася, а останнє зниження світових цін ще не повною мірою позначилося на українському ринку. Отже, скасування експортних мит у таких умовах дозволило б уникнути цінового шоку для аграріїв.

Висновки. З метою нівелювання негативного впливу чинників, що формують негативну динаміку ринкових цін на зернові культури, на нашу думку, необхідно забезпечити стабілізацію пропозиції на ринку зерна шляхом інтенсифікації зернового виробництва, мінімізації залежності сільськогосподарського товаровиробника від погодних умов. Експортна політика держави повинна бути спрямована на скорочення невинновдано великої кількості посередників в ланцюгу руху зерна від виробника. Вважаємо, що Україна повинна займати лідируючі позиції на світовому ринку не лише фуражного, але й продовольчого зерна, високоякісного насіннєвого матеріалу, продуктів переробки зернових.

***Аннотация.** В статье изучены основные аспекты формирования цен на рынке зерна Украины и определены основные направления повышения уровня их конкурентоспособности.*

***Annotation.** In the article the basic aspects of forming of prices are studied at the market of grain of Ukraine and basic directions of increase of their level of competitiveness are certain.*

ЛІТЕРАТУРА:

1. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство: [монографія] / П. Т. Саблук, О. Г. Білорус, В. І. Власов. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 632 с.
2. Охріменко І.В. Витрати та собівартість сільськогосподарської продукції в регулюванні економічних відносин сільськогосподарських підприємств: [монографія] / І. В. Охріменко. – К. : «Логос», 2009. – 388 с.
3. Притула Н.М. Сучасний ринок зерна в Україні // Держава і регіони – 2009 - №1.- с. 137-141.
4. Ортіна Г.В. Особливості та тенденції зернового ринку України // Держава і регіони - 2010 - №6.- с.175-176